

Avsiktsförklaring för en god, jämlik och jämställd hälsa i Västerbotten

Västerbottens län har mycket bra förutsättningar för god hälsa och goda livsvillkor. För att utveckla dessa förutsättningar till jämlika hälsovillkor utifrån den nationella folkhälsopolitikens inriktning, krävs ett lokalt förankrat strategiskt och långsiktigt arbete. För att nå framgång är det angeläget att länets aktörer förtydligar roller och ansvar i folkhälsoarbetet såväl på regional nivå som i relation till lokala aktörer. Utifrån ett regeringsuppdrag till Länsstyrelsen i Västerbotten identifierades 2019 ett stort behov av en regional samordning i länets folkhälsoarbete med en regional struktur som länkar samman lokal, regional och nationell nivå. Därför utformas en ny modell för samordning.

Kommunerna i Västerbotten, Region Västerbotten och Länsstyrelsen Västerbotten har tillsammans med andra viktiga aktörer utformat en gemensam avsiktsförklaring för det fortsatta arbetet för en god, jämlik och jämställd hälsa. Syftet med avsiktsförklaringen är att ge ett konkret stöd för Västerbottens folkhälsoaktörer att skapa en långsiktig och kunskapsbaserad samverkan. Avsiktsförklaringen ska stärka aktörernas möjligheter att använda sina befogenheter och partnerskap för att tillsammans arbeta för en god, jämlik och jämställd hälsa i hela befolkningen. Med avstamp i länets lokala och regionala förutsättningar har avsiktsförklaringen potential att vara en språngbräda som utvecklar Västerbottens folkhälsosamarbete och därigenom stärker folkhälsan i länet.

Avsiktsförklaringen är ett verktyg för att integrera folkhälsoperspektiv såväl i politiska beslut som i praktisk verksamhet. Genom att underteckna dokumentet bekräftar respektive aktör sin avsikt att inom sina ansvarsområden och utifrån sina förutsättningar leva upp till dess avsikt. Avsiktsförklaringen kan också ge vägledning i aktörernas egna arbeten med handlingsplaner eller motsvarande när det gäller beskrivningar av hur arbetet kan genomföras.

Avsiktsförklaringen är skapad utifrån dagens förutsättningar och kommer att behöva uppdateras och revideras i det gemensamma arbetet framöver.

Avsiktsförklaringens utgångspunkter

Ett framgångsrikt folkhälsoarbete bygger på tvärsektoriella samarbeten. Avsiktsförklaringen bygger på den nationella folkhälsopolitiken och knyter an till flera andra politikområden och arbetet med Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Avsiktsförklaringen har fem utgångspunkter som ligger till grund för det framtida gemensamma arbetet för en god, jämlik och jämställd hälsa i Västerbotten.

- 1. Folkhälsa som samhällsbygge – en nödvändig förutsättning för hållbar utveckling**
En god, jämlik och jämställd hälsa är grunden för välfärd och en förutsättning för regional utveckling. Goda villkor för hälsa utgör en central del av samhällets sociala hållbarhet.
- 2. Hälsöfrämjande i fokus – genom hela livet**
Hälsöfrämjande och sjukdomsförebyggande insatser stärker hälsan samt förebygger ohälsa och sjukdom och bidrar till ett hållbart samhälle.

3. **Hälsa för alla – en kompensatorisk inriktning är nödvändig**

En god folkhälsa innebär att hälsan är så god som möjligt och samtidigt så jämnt fördelad som möjligt mellan olika grupper i samhället. Jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet behöver tydliggöras och präglade folkhälsoarbetet på alla nivåer.

4. **Villkor för hälsan – både strukturella faktorer och individuella vanor har betydelse**

Individens hälsa kan påverkas av allt från strukturella faktorer såsom livsmiljö, livsvillkor och levnadsförhållanden till individuella livsstilar och levnadsvanor. Detta kallas ofta hälsans bestämningsfaktorer.

5. **Folkhälsa i allt vi gör – folkhälsointegrering som strategi**

Folkhälsan berörs av de beslut som fattas i alla organisationer. Folkhälsoperspektiv behöver därför integreras i organisationers ordinarie uppdrag och planeringsmodeller samtidigt som förutsättningar för ett mer konkret folkhälsoarbete skapas.

Avsiktsförklaringens prioriterade områden

För att kraftsamla folkhälsoarbetet lyfter avsiktsförklaringen fram tre prioriterade områden; en jämlik och jämställd hälsa, god psykisk hälsa och hälsosamma levnadsvanor. Dessa baseras både på den nationella folkhälsopolitiken och de prioriterade områdena i det folkhälsopolitiska programmet för de fyra norra Regionerna.

En jämlik och jämställd hälsa är en nyckelfråga för att uppnå de nationella och de regionala målen inom folkhälsoområdet. Skillnader i livsvillkor mellan olika grupper har stor påverkan på hälsoklyftor. För att överbygga dessa klyftor krävs därför kompensatoriska insatser från samhället. Hälsan skiljer sig mellan grupper bland annat utifrån utbildningsnivå, kön, födelseland, funktionsvariation och ekonomiska förutsättningar. Hälsan skiljer sig också mellan olika geografiska områden. Hälsoläget i vårt län är som helhet bättre hos befolkningen vid kusten. Till viss del kan detta förklaras av skillnader i ålder, utbildningsnivå och socioekonomiska faktorer. Att synliggöra skillnader i hälsa och förutsättningar mellan grupper är centralt för att förstå och kunna förändra. Könsuppdelad statistik och genusanalyser är fortsatt viktiga och behöver kompletteras med andra perspektiv för att ge en fullständig bild.

Psykisk hälsa är ett område där många av länets aktörer ser ett ökat behov av insatser. Ojämlighet och ojämställdhet präglar den psykiska ohälsan och utsatta grupper bär en större del av sjukdomsburden. Ensamhet, våldsutsatthet, arbetslöshet och ekonomisk sårbarhet är bara några av de villkor som kan påverka den psykiska hälsan negativt. Begränsande normer kring till exempel kön och sexualitet påverkar också möjligheten för individer att berätta om sitt mående vilket försvårar för omgivningen att ge hjälp och stöd. Ett exempel på pågående länsinitiativ är YAM - en hälsofrämjande och preventiv insats med syftet att förbättra den psykiska hälsan och minska självmordshandlingar hos skolelever i högstadiet.

Hälsosamma levnadsvanor vad gäller mat, fysisk aktivitet, alkohol, tobak, sömn och stress har stark koppling till hälsa. Insatser som kan göras för att skapa bättre förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor kan röra allt från arbetsvillkor (arbetstider, arbetspendling, arbetsbörda, möjligheter till paus och fysisk aktivitet) fysisk miljö (trygghetsfrågor i utemiljö, tillgång till promenad och cykelstråk, utformning av skolmatsal) normer och traditioner (former för umgänge, alkoholkultur, ideal). Även vad gäller levnadsvanor finns stora skillnader mellan olika grupper i samhället. Att skapa goda

förutsättningar för hälsosamma levnadsvanor är särskilt viktigt för de grupper som halkar efter. Kvinnodominerade omsorgsyrken med höga sjukskrivningstal är ett exempel på en arena där det behövs insatser som möjliggör ett hållbart arbetsliv. Region Västerbottens hälsoprogram - Västerbottens Hälsoundersökningar och Salutsatsningen för barn och ungas hälsa – är exempel på länsinitiativ som kan utgöra bas för nya samarbeten mellan region, länsstyrelse, kommuner, arbetslivets aktörer och frivilligorganisationer i syfte att stärka invånarnas och medarbetarnas hälsa.

Aktörernas roller och ansvar

I Västerbotten bedriver många aktörer var för sig ett viktigt folkhälsoarbete. För att möta de framtida utmaningarna i hälsa och välfärd samt för att förstärka effekten av folkhälsoarbetet, är bättre samordning av stort värde så att respektive aktörs insatser på ett tydligare sätt bidrar till helheten. Länet behöver utforma en samarbetsmodell som bygger på gemensamma mål och ett gemensamt ansvar där offentliga, privata och ideella organisationer tillsammans utformar en regional samordningsstruktur som inkluderar länets nyckelaktörer. Därför skapas ett Forum för Folkhälsa i Västerbotten som regionalt "nav" där aktuella utmaningar och frågor för folkhälsoarbetet i länet gemensamt behandlas. Nedan beskrivs några roller och ansvarsområden för undertecknande aktörerna i Västerbottens folkhälsoarbete samt för viktiga samarbetspartners.

Länsstyrelsen i Västerbotten

- Initiera och stödja regionala utvecklingsinsatser för att främja folkhälsan inom myndighetens regionala ansvarsområde
- Stödja det lokala folkhälsoarbetet som utgår från den nationella folkhälsopolitiken bland annat genom samordnings- och kunskapsstöd
- Utgöra en länk mellan lokala aktörer och nationella myndigheter med uppdrag av betydelse för folkhälsa och folkhälsoarbete

Region Västerbotten

- Initiera och stödja regionala utvecklingsinsatser för främjad folkhälsa inom sitt regionala ansvarsområde
- Stödja det lokala folkhälsoarbetet som utgår från den nationella folkhälsopolitiken bland annat genom att leverera dataunderlag ifråga om hälsovillkor och hälsoutfall
- Sprida folkhälsoarbetets metoder och arbetssätt

Västerbottens kommuner

- Initiera lokala utvecklingsinsatser för främjad folkhälsa i samverkan
- Medverka i regional samverkan inom folkhälsoområdet
- Utveckla och stärka samarbete med civilsamhällets organisationer inom folkhälsoområdet

Viktiga aktörer för samverkan

Förutom de undertecknande aktörerna finns i Västerbotten ett flertal andra viktiga samarbetspartner som kan ge väsentliga bidrag i det gemensamma arbetet. Genom att ytterligare aktörer antar eller aktivt arbetar utifrån avsiktsförklaringen förstärks både lokala utvecklingsinsatser och regional samverkan. Inom ramen för dialoger i Forum för Folkhälsa i Västerbotten kan olika samarbetspartner bidra utifrån sina förutsättningar. Nedan beskrivs några av dessa aktörer samt deras möjliga roller i det gemensamma folkhälsoarbetet i Västerbotten.

Civilsamhället, som via föreningsliv, idéburna organisationer, frivilligorganisationer och nätverk har särskilda förutsättningar att stimulera till och organisera hälsofrämjande verksamhet för medlemmar och allmänhet.

Arbetslivet, för vilket folkhälsoinsatser i form av goda arbetsmiljöer, säkra arbetsplatser och hälsosamma levnadsvanor hos medarbetare är av grundläggande betydelse för en framgångsrik verksamhet.

Umeå universitet, som centrum för utbildning och forskning kan bidra med stora mervärden till Västerbottens folkhälsoarbetet.

Statliga myndigheter med regional närvaro utgör en viktig länk mellan lokala aktörer och nationella myndigheter.

Inriktning för konkreta samverkansfrågor under tidsperioden 2020–2025

Vi, kommuner, region och länsstyrelse i Västerbottens län kommer utifrån våra roller och förutsättningar att använda avsiktsförklaringens fem utgångspunkter och de tre prioriterade områden i vårt hälsofrämjande och förebyggande arbete. Vi kommer att avsätta resurser, enskilt eller genom särskilda överenskommelser, för såväl deltagande i som genomförande av prioriterade samverkansfrågor. Det innebär att:

- Vi kommer att arbeta för en ökad, jämställd och jämlik utbildningsnivå
- Vi kommer att tillvarata civilsamhällets möjligheter att bidra i folkhälsoarbetet
- Vi kommer att tillvarata arbetslivets möjligheter att bidra i folkhälsoarbetet
- Vi kommer att delta vid regionala utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser inom folkhälsoområdet
- Vi kommer att medverka i utvecklingen av en struktur för samordning av Västerbottens folkhälsoarbete
- Vi kommer att samverka kring uppföljning av indikatorer av betydelse för folkhälsan